Bernard Szczech

Pieśni księdza Norberta Bonczyka ułożone na pamiątkę uroczystości poświecenia kamienia węgielnego kościoła św. Józefa w bytomskim Czarnym Lesie 7 maja 1884 roku.

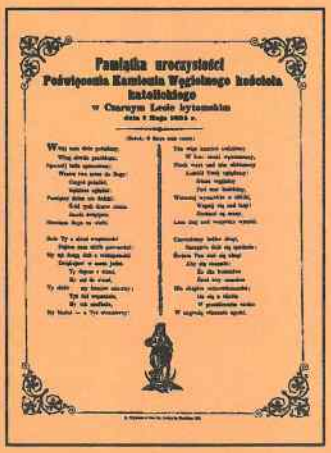
Pamiątka uroczystości
Poświęcenia Kamienia Węgielnego kościoła katolickiego
w Czarnym Lesie bytomskim

Ruda Śląska
2009

Bernard Szczech

Pieśni księdza Norberta Bonczyka ułożone na pamiątkę uroczystości poświecenia kamienia węgielnego kościoła św. Józefa w bytomskim Czarnym Lesie 7 maja 1884 roku.

Ruda Śląska
2009

Muzeum Miejskie
im. Maksymiliana Chroboka
w Rudzie Śląskiej
41-800 Ruda Śląska ul. Wolności 26

Wydano na pamiątkę:
125 rocznicy poświęcenia kościoła św. Józefa
oraz
50 rocznicy powstania miasta Ruda Śląska

ISBN 978-83-928801-0-3

Niemal dokładnie przed 140 laty, w październiku 1869 roku, dokonano podziału parafii mariackiej w Bytomiu, z której to wtedy wydzielono: Hutę Pokój[1] czyli Friedenshütte (zwaną potocznie Frincitą), Zgodę (Eintrachthütte), Kopalnię Litandry,[2] Hutę Rosamunda[3] oraz część kopalni Otylia.[4] Z tą też chwilą, powstała

---

[1] Huta Pokój, dawna Friedenshütte, późniejszy Nowy Bytom, obecnie dzielnica Rudy Śląskiej.

[2] *„Die Lythandragrube, mit einer Fundgrube und 60 Maassen, wurde im Jahre 1830 beliehen. Ihr Feld grenzt an die Belowsegen=, Franzisca=, Gottessegen=, und Cicerogrube. Die Grube baut das 3 Lachter machtige Antonien= Flotz, welches durch ein Schiefermittel in 2 Banke getrennt ist. Besitzer der Grube sind Frau Grafin Schaffgotsch mit 2/3 und die Actien= Gesellschaft Minerwa mit 1/3 . Die Grube fordert jahrlich 150.000 Tonnen Kohlen, besitz eine 22 pferdekraftige Fordermaschine, ein Beamtenhaus und ein Familienhaus mit 16 Wohnungen.„* Zobacz: Felix Triest: *Topographische Handbuch von Oberschlesien.* Breslau 1865 s. 329.

[3] „Rosamundehutte *eine Zinkhutte, wurde an der Strasse von Friedenshutte nach Eintrachtshutte und Gottessegengrube im Jahre 1838 von Kaufmann Kopisch aus Breslau erbaut. Anfangs war dieselbe nur auf 4 einfache Zink= Destillirofen eingerichtet und es bestand die ganze Hutte (die Gebaulichkeit) nur aus Holzwerk; als sie aber 1845 in den Besitz des Schichtmeisters R. Scholtz in Beuthen ubergegangen war, wurde sie von diesem 1846 masiv umgebaut auf 8 Oefen erwetert. Im Jahre 1848 erwarb sie der Huttenfaktor Scholzy zu Gutehoffnungshutte und 1851 der gegenwartige Besitzer Commerzienrath Kramsta in Freiburg, von welchen sie noch vollstandig betrieben wird. Das Terrain zur Hutte besitzt ein Beamtenhaus,und zwei Schoppen. Producirt wird an Rohzink circa 6.000 Centner, wozu circa 45.000 Centner Galmei und 40.000 Tonnen Kohlen verbrauch werden. Das Produkt wird auf dem eigenen Walzwerk zu Emilie= Paulinen= hutte bei Gleiwitz verwerthet.“* Zobacz: *Triest* … s. 328

[4] *Powiat świętochłowicki. Monografja opracowana przez komitet redakcyjny pod przewodnictwem starosty świętochłowickiego Tadeusza Szalińskiego.* Katowice 1931 s. 475.

„Ottiliengrube wurde von Herrn v. Hochberg an dem Fahrwege an dem Rosamundehutte nach Eintrachthutte erschurft; sie enthalt 600 Maassen, grenzt ostlich an Faustagrube, sudlich an Gut=Gluck= und Antoniengrube, westlich an Eintrachtgrube und nordlich an Friedrich=Wilhelmgrube, und gehórt zu verschiedenen Theilen den Egellsschen Erben zu Eintrachthutte,

nowa kuracja, którą zawiadywał kuratus, ksiądz Emil Korus.[5] Rozporządzenie o tym akcie opublikowano dopiero 20 maja następnego roku w opolskim Amts-Blatt.[6] Utworzona kuracja liczyła ówcześnie około 1700 dusz.[7]

Kilkanaście lat później, kuracja otrzymała samodzielność. Stało się to na podstawie decyzji ks. Roberta, biskupa wrocławskiego, który 17 maja 1883 roku przyznał kościołowi w Zgodzie[8] status samodzielnej parafii. Proboszczem nowej, liczącej około 3500

---

der Frau Pastor Hubner in Pless, dem Herrn S. Loewy zu Beuthen, dem Herrn Kammerherrn v. Witowsky zu Mocrau, der Frau v. Hochberg zu Gleiwitz und der Stadt Beuthen. Die Grube enthalt ein 60 Zoll machtiges Flótz, welches sich nur zum Zinkhuttenbetriebe eignet. Wegen Mangel an Absatz musste diese Grube im Jahre 1859 in Fristen gelegt werden.Die Grube besitzt eine 15 zollige Wasserhaltuns= Hochduck= Dampfmaschine, ein Zechenhaus und drei Familienhauser, welche letztere auf dem Terrain zu Neudorf gehorig stehen." Zobacz: Triest ... s. 330 .

[5] Ksiądz Emil Korus urodzony w Nysie 2.05.1838 roku. Studiował we Wrocławiu. Święcenia kapłańskie otrzymał 4.07.1862 roku. Był wikarym w parafii św. Barbary w Królewskiej Hucie. Kuratusem w Zgodzie został mianowany 15. 09. 1869 roku zaś proboszczem został dopiero 3.03.1887 roku. Zmarł 25.09.1910 r. we Wrocławiu. Zobacz także kolejne roczniki: *Schematismus des Bisthums Breslau* oraz: Jan S. Dworak: *Historia parafii nowobytomskiej. Z przyczynków do historii miejscowej Nowego Bytomia.* Nowy Bytom 1937 s. 145 – 149.

[6] *„Auf Anordnung des Herrn Fürst= Bischofs zu Breslau und mit unserem Einverständniß ist der innerhalb des Parochialbezirks der katholischen Pfarrkirche zu Beuthen belegene sogenannte Schwarzwald mit den Ortschaften Friedenshütte, Eintrachtshütte, Lysandra= Grube, Rosamundehütte und einem Theil von Ottilien= Grube, unter Beibehaltung des bisherigen Pfarrverbandes, zu winer Curatie constituirt worden, welche unter der selbstständigen Verwaltung des Curatus zu Eintrachtshütte steht. Indem wir dies zur öffentlichen Kenntniß bringen, bemerken wir, daß auf Grund höheren Ermächtigung dem gedachten Curatus die Führung eines Dienstsiegels und besonderer Kirchenbücher für den Curatial= Bezirk gestattet ist. Oppeln, den 9. Mai 1870".* (w:) *Amts-Blatt der Konigliche Regierung zu Oppeln.* R: 1870 Nr 20 (20. 05. 1870) s. 101

[7] *Powiat świętochłowicki* ... s. 475.

[8] Zgoda wraz Kolonią Klary włączona została administracyjnie w skład Świętochłowic 31 grudnia 1928 roku.

mieszkańców, wspólnoty parafialnej został wspomniany wcześniej, ks. Emil Korus. Jednocześnie bytomski magistrat wspomógł parafię darowizną, ofiarowując wspólnocie działkę budowlaną o powierzchni 72 arów 80 m kwadratowych. Stało się to impulsem do wzniesienia nowego kościoła.

Pierwsze prace wokół budowy świątyni rozpoczęto z początkiem kwietnia 1884 roku zaś poświecenie nowo zbudowanego kościoła nastąpiło 26 października 1885 roku.[9]

W międzyczasie 7 maja 1884 roku miała miejsce w Zgodzie uroczystość poświęcenia kamienia węgielnego pod budowę nowego kościoła. Z tej okazji w bytomskiej drukarni: *B. Wylezol & Co. (R.Feist) in Beuthen O/S*, ukazał się cykl okolicznościowych druków. Pierwszy z druków, opatrzony tytułem: *Pamiątka uroczystości poświęcenia kamienia węgielnego kościoła katolickiego w Czarnym Lesie bytomskim dnia 7 maja 1884 r.*, wydany został we wspomnianej bytomskiej firmie: *B. Wylezol & Co.*, na sztywnym, barwy różowej papierze, formatu: 22,4 x 27,9 cm.

U dołu karty umieszczono wyobrażenie Matki Boskiej Zwycięskiej. Całość obwiedziona podwójną linią w narożnikach zamkniętą kompozycją stylizowanych wici roślinnych. Dół tejże kompozycji wieńczy wspomniana wcześniej nazwa bytomskiej firmy wydawniczej Wylezola.

Pamiątka uroczystości
Poświęcenia Kamienia Węgielnego kościoła
katolickiego
w Czarnym Lesie bytomskim
dnia 7 maja 1884 r.

(melod: *O Marya moja radość.*)

Witaj nam dniu pożądany,
Witaj chwilo przebłoga;
Spocznij ludu spracowany,

[9] *tamże* s. 475

Pamiątka uroczystości
Poświęcenia Kamienia Węgielnego kościoła katolickiego
w Czarnym Lesie bytomskim
dnia 7 Maja 1884 r.

(Melod.: O Marya moja radość.)

Witaj nam dniu pożądany,
Witaj chwilo przebłoga;
Spocznij ludu spracowany,
Wznieś twe serce do Boga!
Czegoś pożądał,
Będziesz oglądał:
Pamiętny dzień nie daleki:
Śród tych drzew cienia
Stanie świątynia
Sławiąca Boga na wieki.

Boże Ty z ziemi wnętrzności
Dajesz nam chléb powszedni:
My tąż drógą dziś z wdzięczności
Dziękujem' w sercu jedni.
Ty dajesz z ziemi,
My zaś do ziemi,
Ty chléb — my kamień mizerny;
Tyś dał wspaniale,
My tak niedbale,
My biedni — a Tyś niezmierny!

Tén więc kamień ozdobiony
W łono ziemi wpuszczamy,
Niech wnet nad nim ukończony
Kościół Twój oglądamy!
Głazu węgielny
Pod mur kościelny,
Wzrastaj wysmukle w obłoki,
Wspnij się nad lasy!
Groźneć są czasy,
Lecz Bóg nad wszystko wysoki.

Czarnoleśny ludku drogi,
Szczęście dziś cię spotkało:
Świata Pan stał się ubogi
Aby się okazało:
Że dla kościołów
Śród twy mozołów
Nie skąpisz szczerodusznośći;
On cię u Siebie
W prześlicznem niebie
W nagrodę wiecznie ugości.

H. Wylezoł & Co. (L. Fuist) in Beuthen O/S.

Wznieś twe serce do Boga!
Czegoś pożądał,

Będziesz oglądał:
Pamiętny dzień nie daleki:
Śród tych drzew cienia
Stanie świątynia
Sławiąca Boga na wieki.

Boże Ty z ziemi wnętrzności
Dajesz nam chleb powszedni:
My tąż drógą dziś z wdzięczności
Dziękujem' w sercu jedni.
Ty dajesz z ziemi,
My zaś do ziemi,
Ty chleb - my kamień mizerny;
Tyś dał wspaniale,
My tak niedbale,
My biedni - a Tyś niezmierny!

Ten więc kamień ozdobiony
W łono ziemi wpuszczamy,
Niech wnet nad nim ukończony
Kościół Twój oglądamy!
Głazu węgielny
Pod mur kościelny,
Wzrastaj wysmukłe obłoki,
Wspnij się nad lasy!
Groźneć są czasy,
Lecz Bóg nad wszystko wysoki.

Czarnoleśny ludku drogi,
Szczęście dziś cię spotkało:
Świata Pan stał się ubogi

Aby się okazało:
Że dla kościołów
Śród twy mozołów
Nie skąpisz szczerodusznośći;
On cię u Siebie
W prześlicznem niebie
W nagrodę wiecznie ugości

Na czas uroczystości poświęcenia kamienia węgielnego, dla potrzeb niemieckojęzycznych parafian wydano druk opatrzony tytułem: *Andenken an das frohe Fest der Grundstein - Weihe für die katholische Kirche zu Eintrachthütte im Schwarzwalde im Mai 1884*. W odróżnieniu od polskojęzycznej wersji, wydawca nie podał, czy jest to tekst pieśni religijnej, nie wskazał również melodii, według której miałby być wykonywany.

Andenken
an das frohe Fest
der
Grundstein - Weihe für die katholische Kirche
zu
Eintrachthütte im Schwarzwalde
im Mai 1884

Gruner Hain, durch deine Raume
Wallen heute Gottes Heerden,
Weil der Sehnsucht fromme Träume
Endlich sollen Wahrheit werden
In des „Schwarzen Waldes„ Zeit
Ziehet ein der Herr der Welt!
Weichet Fichten, knorr'ge Eichen
Gottes hehrem Friedenszeichen.

Heil'ger Bau, aus tiefem Grunde
Sollst du hoch zum Himmel ragen,

Andenken

an das frohe Fest

der

Grundstein-Weihe für die katholische Kirche

zu

Eintrachthütte im Schwarzwalde

im Mai 1884.

Grüner Hain, durch deine Räume
Wallen heute Gottes Heerden,
Weil der Sehnsucht fromme Träume
Endlich sollen Wahrheit werden.
In des „Schwarzen Waldes" Zelt
Ziehet ein der Herr der Welt!
Weichet Fichten, knorr'ge Eichen
Gottes hehrem Friedenszeichen.

Heil'ger Bau, aus tiefem Grunde
Sollst du hoch zum Himmel ragen,
Sollst beherrschen weit die Runde —
Gottes Namen sollst du tragen.
Der geweihte Erstlings Stein
Soll uns süsse Kunde sein:
Dass in rauher Arbeit Kreisen
Man auch Gott nun werde preisen.

Reget euch, zehntausend Hände,
Hebet euch, ihr Felsen, Mauern,
Kühne Bogen, trotz'ge Wände,
Zeit und Sturm zu überdauern,
Ragt über Feld und Wald!
Heil'ger Tag, o komme bald,
Dass durch dieses Waldes Gänge
Hallen frommer Schaaren Sänge!

Herr, den alle Himmel loben,
Segne unser emsig Sinnen,
Ob auch Schrecken uns umtoben:
Führ' zu Ende dies Beginnen.
Düstre Sorge, werde Licht!
Kleine Heerde zage nicht,
Dies belebe dein Vertrauen:
Gottes Wohnung darfst du bauen!

B. Wytzesl & Co. (L. Feist) in Beuthen OS.

Sollst beherrschen weit die Runde -
Gottes Namen sollst du tragen.

Der geweihte Erstlings Stein
Soll uns susse Kunde sein:
Dass in raucher Arbeit Kreisen
Man auch Gott nun werde preisen.

Reget auch, zehntausend Hande,
Hebet euch, ihr Felsen, Mauern,
Kuhne Bogen, trotz'ge Wande,
Zeit und Sturm zu uberdauern,
Raget uber Feld und Wald!
Heil'ger Tag, o komme bald,
Dass durch dieses Waldes Gange
Hellen frommer Schaaren Sange!

Herr, den alle Himmel loben,
Segne unser emsig Sinnen,
Ob auch Schrecken uns umtoben:
Fuhr zu Ende dies Beginnen.
Durste Sorge, werde Licht!
Kleine Heerde zage nicht,
Dies belebe dein Vertrauen:
Gottes Wohnung darfst du bauen!

Podobnie jak druk wydany w języku polskim, także i druki niemieckie opublikowała drukarnia: *B. Wylezol & Co. (R.Feist) in Beuthen O/S.* Z dostępnych egzemplarzy jeden wykonano na cienkim papierze barwy jasnego ugru, natomiast drugi na kartonie seledynowego koloru. Format papieru, pomimo iż rysunek druku jest identyczny, jest jednak mniejszy i wynosi: 21,3 x 26,6 cm. Podobnie też jak w druku polskiej wersji zastosowano identyczne zdobnictwo. W produkcji wykorzystano te same listwy, roślinne ozdobniki oraz rysunek postaci Matki Boskiej.

Próżno jednak na karcie druku szukać nazwiska autora słów pieśni: „*Witaj nam dniu pożądany*". Być może teksty pieśni pozostałyby po dziś dzień anonimowymi, gdyby nie Jan Dworak[10].

On to odnalazł, nie podając jednak jej tytułu, jedną z niemiecko-języcznych gazet, która relacjonowała przebieg uroczystości poświęcenia kamienia węgielnego pod budowę kościoła w Eintrachthucie. W przełożonym na język polski przez Jana Dworaka fragmencie tekstu, znajdujemy rozwiązanie zagadki:

Po uroczystych nieszporach odprawionych o godzinie 2 minut 30, ruszyli parafianie, do których przyłączyły się tysiące parafian sąsiednich parafij, na czele z krzyżem i 200 dziećmi szkolnymi oraz licznymi duchownymi i gośćmi honorowymi, ku placu budowy. Podczas procesji, której towarzyszyła kapela kościelna z Lipin, bezpłatnie do dyspozycji stawiona przez ks. proboszcza Michalskiego, śpiewano pieśń uroczystościową, ułożoną przez ks. proboszcza Bonczyka w Bytomiu, zaczynająca się od słów „Witaj nam dniu pożądany" oraz znane powszechnie „Kto się w opiekę".[11]

---

[10] Jan Stefan Dworak ur. 10.12.1899 roku w Nowym Bytomiu. Pracował początkowo w hucie „Pokój" oraz kopalni „Lithandra" w Nowym Bytomiu. Brał udział w walkach powstańczych oraz pracach Polskiego Komitetu Plebiscytowego w Nowym Bytomiu. Po 1922 roku pracował w urzędzie gminnym w Nowym Bytomiu. Był współorganizatorem oraz członkiem licznych organizacji o charakterze narodowym, kulturalnym i społecznym. Autor licznych publikacji. W czasie drugiej wojny światowej ukrywał się. Uhonorowany za swą pracę licznymi orderami i odznaczeniami państwowymi oraz nagrodami. Zmarł 4.12.1986 roku. Szerzej o jego biografii jak i dorobku w: *W Pana Dworakowym Rudzkim Kalejdoskopie Historycznym*. Ruda Śląska 1994. Niedawno ukazało się kolejne, drugie wydanie.

[11] Jan S. Dworak: *Historia parafii nowobytomskiej. Z przyczynków do historii miejscowej Nowego Bytomia*. Nowy Bytom 1937 s. 127. Tam też autor zreprodukował ulotkę, z polską wersją pieśni ks. Norberta Bonczyka.

Wydanie fototypiczne z posłowiem prof. dra hab. Wiesława *Lesiuka* w serii: *Z przyczynków do historii miejscowej Nowego Bytomia*. Z. 3. ukazało się staraniem Związku Górnośląskiego Koła Nowy Bytom w Rudzie Śląskiej (Opole – Ruda Śląska) w roku 1996.

Literatura

- *Amts-Blatt der Königliche Regierung zu Oppeln*. R: 1870.
- Jan S. Dworak: *Historia parafii nowobytomskiej. Z przyczynków do historii miejscowej Nowego Bytomia*. Nowy Bytom 1937.
- *Powiat świętochłowicki. Monografja opracowana przez komitet redakcyjny pod przewodnictwem starosty świętochłowickiego Tadeusza Szalińskiego*. Katowice 1931.
- *Schematismus des Bisthums Breslau.*
- Bernard Szczech: *Źródła do wczesnych dziejów kościoła świętego Józefa w Świętochłowicach - Zgodzie*. Rocznik Świętochłowicki VI. Świętochłowice 2004.
- Felix Triest: *Topographische Handbuch von Oberschlesien*. Breslau 1865.
- *W Pana Dworakowym Rudzkim Kalejdoskopie Historycznym*. Ruda Śląska 1994.

50 lat
Miasto
Ruda Śląska